

ŞEHİRSEL TOPLUM KALKINMASI

Dr. Cevat GERAY

I — GİRİŞ :

Devletle mahallî toplulukların gönüllü işbirliğine dayanan «toplum kalkınması» yönteminden daha çok köy kalkınmasında yararlanılmakta, hatta «toplum kalkınması»na, köy kalkınmasıyla eşit anlam verilmektedir. Başka bir deyişle, «toplum kalkınması»nın sadece köy topluluklarının kalkınmasında yararlanılacak bir yöntem olduğu kanısı yaygındır. Okadar ki, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı, ilgili bölümün başlığında «Toplum Kalkınması» sözünden sonra parantez içinde (Köy Kalkınması) sözü de yer almıştır (1). Nüfusun büyük çoğunluğunun köylerde yaşaması ve köylerin şehre göre çok ilkel koşullar içinde bulunması gibi nedenlerle toplum kalkınmasının ağırlık noktasını köy toplulukları teşkil edebilir. Çeşitli ülkelerde girişilen denemeler, şehir topluluklarında da toplum kalkınması yönteminden yararlanılabileceğini göstermiştir (2). Bu nedenle, Merkezî Hükümet Teşkilâtı Kuruluş ve

---

(1) T. C. Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilâtı Müsteşarlığı, *Kalkınma Plânı Birinci Beş yıl (1963 - 67)*, Ankara: 1963, s. 101.

(2) Bu konuda geniş bilgi için bkz.

W. W. BIDDLE, and L. J. BIDDLE, *The Community Development Process*, New York, 1965, s: 34 - 57.

S. BRUYN, *Communities in Action*, New Haven, 1963.

M. B. CLINARD, «The Delhi Project in Urban Community Development», *International Review of Community Development*, No: 7 (1961), s: 161-170. Israel National Committee for Social Service, *Rural and Urban Community Development in Israel*, Jerusalem, 1962.

G. MEIER, «El Embalse - The Creation of a Community Through Community Organization and Urban Renewal» *Community Development Review*, C: 5, No: 2, s: 18 - 47.

F. S. MILLIGAN, «Community Development in the Urban Neighbourhood», *International Review of Community Development*, No: 5 (1960) s: 177-86. United Nations, «Report of the Asian Seminar on Urban Community Development», (Mimeograph), 1963.

— *Community Development in Urban Areas*, New York, 1961.

Görevleri hakkındaki araştırma raporunda gönüllü bir kalkınma yöntemi olarak toplum kalkınmasından şehirlerde de yararlanılması imkânları ve gereği belirtilmiştir (3). 1964 yılı Programında, seçilecek bir şehirde de toplum kalkınması programının uygulanması öngörülmüştür (4). Mahallî idarelerin yeniden düzenlenmesi konusundaki araştırma raporunda kasabaların ilçe çapındaki toplum kalkınması çalışmaları içinde yerini alması gereğine değinilmiştir(5).

1964 Yıllık Programı uyarınca Devlet Plânlama Teşkilâtının önderliğinde bakanlıklararası bir Komisyon tarafından yürütülmeğe başlanan «şehirsel toplum kalkınması» çalışmaları bir deneme projesi olarak geliştirilmiş, Ankara'daki gecekondu bölgeleri bu amaç için uygulama alanı olarak seçilmiştir (6). Çalışmalar henüz sonuçlarını vermiş ve değerlendirilmiş değildir. Bu yazıda, toplum kalkınmasının şehirsel topluluklarda uygulanma imkânları üzerinde durmak, sonra da Ankara'da girişilen çalışmaları kısaca gözden geçirmek istiyoruz.

II — TOPLUM KALKINMASI, AMAÇ VE İLKELERİ :

Kalkınma plânınca da benimsenen bir tanıma göre (7) toplum kalkınması, mahallî toplulukların kendi ekonomik, sosyal ve kültürel koşullarını iyileştirmek üzere giriştikleri gönüllü çabaların Devletçe desteklenmesi ilkesine dayanmaktadır. Bu toplulukların ulusun bütünüyle kaynaştırılması, ulusal kalkınmaya tam olarak katılması, bunların ulusal kalkınmadan geniş ölçüde yararlanması toplum kalkınmasının ana amaçlarını teşkil etmektedir.

Bu anlamıyla toplum kalkınması, ulusun tümünü kalkındırma-ya yönelmiş bir çalışma değildir. Toplum kalkınması ulusu meydana getiren küçük toplulukların, mahallî toplulukların kalkınması amacını gütmektedir. Ancak küçük toplulukların, ana toplumun kalkınmasına katkıda bulunmasını sağlamak, ana toplumun giriş-

(3) *Merkezî Hükümet Teşkilâtı Kuruluş ve Görevleri*, T. O. D. A. İ. E., Ankara, 1963, s: 56.

(4) *1964 Yılı Programı*, D. P. T., Ankara, 1963, s: 256.

(5) Fehmi YAVUZ, *Türk Mahallî İdarelerinin Yeniden Düzenlenmesi Üzerinde Bir Araştırma*, D. P. T. ve T. O. D. A. İ. E. Ortak Yayını, Ankara, 1966, s: 31.

(6) Emel BAŞCI, «Şehirleşme, Gecekondular ve Şehirsel Toplum», Forum, No: 283, (15 Ocak 1966).

D. P. T., «Şehirsel Toplum Kalkınması Hakkında Bilgi», 1965 (Mimeograf).

(7) Kalkınma Plânı, s: 101 - 105.

tiği kalkınma çabalarının sonuçlarından en uzak yerdeki vatandaşları bile yararlandırmak gibi çift yönlü bir amaç gözönünde tutulmaktadır. Öte yandan, toplum kalkınması, bölge düzeyinde girişilen kalkınma ve plânlama çalışmasından da ayrılmaktadır. Fakat bölge plânlama kararlarının köy topluluklarına götürülmesini, bu toplulukların bölgesel kalkınmaya katkıda bulunmalarını sağlamak toplum kalkınmasına düşen önemli bir fonksiyondur.

Toplum kalkınması, Mahallî toplulukların tek yanlı olarak Devletçe kalkındırılmaları ya da kendi çabalarıyla başbaşa bırakılmaları demek de değildir. Mahallî toplulukların kendi sorunlarına çözüm yolu bulmada, kendi güçlerini birleştirmede, mahallî kaynakların yetişemediği konularda Devlet gücünden yararlanmada gerekli girişkenliği kazanmaları, kısacası kendine yardım eden topluluklar durumuna getirilmeleri konusunda Devlete ve personeline önemli roller düşmektedir. Güç ve işbirliği yapan mahallî toplulukların Devletin taşıt, araç, gereç, personel, para ve benzeri yardımlarıyla desteklenmesi gerekmektedir. Kısacası toplum kalkınması ile gelenek hukukunda uzun süredir yaşayan, fakat sonradan kanunî mükellefiyet halinde yozlaşan «imece» yeni bir ruh ve uygulama kazanmaktadır. Toplum kalkınması kavramı içinde artık «destekli imece» söz konusu olmaktadır. Ancak buradaki halk ve Devlet işbirliğinin zorlamaya değil, gönüllülük ve demokratik ikna ilkelerine dayandığını belirtmek yerinde olur.

Toplum kalkınması biri Devlet, ötekisi halk olmak üzere iki temel unsura dayanmaktadır. Halk yönü, hareketsiz duran mahallî güçlerin harekete geçirilmesi, mahallî girişkenliğin ve önderliğin geliştirilmesi, verimi ve üretimi arttırıcı yeni metod ve fikirlerin bu topluluklara kabul ettirilmesi gibi eğitsel bir çalışmayı gerektirmektedir. Öte yandan, Mahallî toplulukların sorunlarını çözmek üzere örgütlenmelerine, kooperatif gönüllü kuruluşlara gitmelerine yardımcı olmak ihtiyacı vardır.

Toplum kalkınmasının Devlet yönü, şimdiye kadar birbirinden habersizce, halk katılışları aranmaksızın, Devletin tek yanlı çabaları halinde ve dağınık şekilde köye götürülen hizmetlerin verimini ve etkililiğini arttırmak konusunda önem kazanmaktadır. Devlet personelinin köye ve köylünün sorunlarına daha yakın bir ilgi duyması, köy topluluklarını harekete geçirme, halkla ve öteki Devlet personeliyle işbirliği içinde çalışma yeteneklerini kazanması, daha doğrusu Devlet personelinde bir davranış ve tutum değişikliği yaratılması gerekmektedir. Böylece, toplum kalkınması,

mahallî topluluklara giden hizmetlerin verimini, etkenliğini arttıran bir yöntem olmaktadır.

III — ŞEHİRSEL TOPLUM KALKINMASININ KÖYSEL TOPLUM KALKINMASIYLA KARŞILAŞTIRILMASI :

A — Amaç ve İlkeler Açısından :

Köysel ve şehirselle toplum kalkınması arasında temel amaç ve ilkeler açısından farklılık yoktur. Her ikisi de, mahallî toplulukların ekonomik, sosyal ve kültürel koşullarının iyileştirilmesi, sorunlarının çözülmesi, bunların ana toplumla kaynaştırılması, ulusal kalkınmaya katkıda bulunmalarını ve kalkınmadan yararlanmalarını sağlamak amacını gütmektedir. Mahallî toplulukların girişkenliği ele alarak kendi sorunlarını çözme yolları araması, güçlerini birleştirmesi, Devletin desteğini sağlaması, bu amaçla örgütlenmesi ilkeleri her iki toplum kalkınması çeşidinde de benimsenmiştir. Mahallî topluluğun kendine yardım, karşılıklı yardım çerçevesi içinde Devlet ile işbirliği yapması, bu işbirliğinin gönüllülük ve demokratik ikna ilkelerine dayanması açısından da arada bir fark görülmemektedir. Topluluğun tüm ihtiyaçlarına yönelme ve duyulan ihtiyaçlardan hareket etme bakımından da köy ve şehir topluluklarındaki toplum kalkınması çalışmaları birbirinden farklı değildir. Çeşitli kuruluşların, teknik hizmetlerin mahallî topluluğun hayatının tümünü kapsayacak şekilde derli toplu olarak götürülmesi açısından da bir fark yoktur. Nihayet, köysel olsun, şehirselle olsun, toplum kalkınması çalışmalarında mahallî önderliğin geliştirilmesi ve bunlardan yararlanılması öngörülmektedir.

B — Çalışmaların Kapsamı :

Ana amaç ve temel ilkeler yönünden şehirselle ve köysel toplum kalkınması arasında farklılık yoksa da, yapılan çalışmaların, ele alınan programların kapsamı, yararlanılan teknikler açısından bazı farklılıklar görülmektedir. Bunun başlıca iki nedeni vardır. Bunlardan birincisi, şehirselle toplulukların sosyal yapı ve davranışlar açısından köysel topluluklardan ayrı özellikler taşımasıdır (8).

(8) Peter DU SAUTOY, *Organization of a Community Development Programme*, London, 1962, s: 35 - 41. Türkçesi için Bkz: «Şehirselle Toplum Kalkınması», D. P. T. 1966 (Mimeograf), Çeviren: Leyla Sayar.

C. WARE, «Community Development in Urban Areas», *Community Development Review*, C: 7 (1961), s: 48.

kabul ettirilmesidir. Şehirlerde ise, köyden şehre göçmüş olanların şehir hayatının koşullarına uyumu, hemşerilik bilincinin geliştirilmesi gibi sorunlar ön plâna çıkmaktadır. Keza, endüstri için eğitim şehirlerde ayrı bir önem kazanmaktadır.

Kan gütme, tarla anlaşmazlığı gibi konular köylerin sosyal sorunlarının başında gelirken, şehirlerde çocuk suçluluğu aile geçimsizlikleri, ahlâki zaaf lar dikkati çekmektedir.

Kamusal alt-yapı ve hizmetler açısından şehirlere göre köylerin çok elverişsiz durumda oldukları herkesçe bilinmektedir. Gecekondu bölgelerinde ise durum köylerden daha iyi olmamakla beraber, ortalamanın oldukça altındadır.

Köy toplulukları, şehir toplulukları kadar örgütlenmiş değildir. Dernekler, siyasal partiler için mahallî önderlik şehirlerde daha kolay gelişme ortamı bulmaktadır.

3. Gecekondu Bölgelerinin Özellikleri Açısından :

Nüfusunun büyük çoğunluğu köy toplulukları halinde yaşayan Türkiye'de son onbeş yirmi yıllık dönem içinde, şehirleşme hızı ve derecesi artmıştır. Köyün itimi ve şehrin çekimi gibi genel nedenlerle, hızlanan şehirleşme hareketi, öteki geri kalmış ülkelerde de görüldüğü gibi, endüstrileşme temposundan daha hızlı gelişmektedir. Köyden şehre doğru hızlanan akım, genellikle yurdun daha çok şehirleşmiş bölgelerine ve büyük şehir merkezlerine yönelmiştir. Nüfusuyla birlikte, yetişmiş insangücü, yaratılan değerler ve sermaye az gelişmiş bölgelerden bu büyük merkezlere doğru akmaktadır (9). Endüstri ve hizmet sektörlerinde yaratılan çalışma imkânlarının çok üstünde insanın büyük merkezlerde toplanması sonucunda çözülmesi güç sorunlar yaratmaktadır. Belediye hizmetleri ve kamusal alt-yapı yetersizliği yanında, özellikle konut ve barınma koşullarının elverişsizliği dikkati çekmektedir. Bu yüzden, büyük şehirlerimizi gecekondu semtleri kaplamış bulunmaktadır. Te-

(9) Emel BAŞÇI, «Şehirsel Toplum Kalkınması Açısından Ülkemizde Şehirleşme Hareketleri», D. P. T., 1966 (Mimeograf).

Tevfik ÇAVDAR, «Türkiyede Şehirleşme Hareketleri», D. P. T., 1966 (Mimeograf).

Cevat GERAY, «Urbanization in Turkey»in *CENTO Symposium on the Role of Local Government in National Development*, Beyrut, 1966, s: 123 - 138.

Ruşen Y. KELEŞ, «Türkiyede Şehirleşme Hareketleri», Türk İktisadî Gelişmesi Araştırma Projesi, No: 8, S. B. F. Maliye Enstitüsü, 1961 (Mimeograf).

mizlik, sağlık koşulları, kamu hizmetleri yönünden elverişsiz durumda bulunan gecekondu bölgeleri sosyal sorunların müzminleştiği alanlardır.

Yapılan araştırmalar, köylerini bırakıp büyük şehirlere yerleşmiş olan ve gecekondualarda yaşayan ailelerin şehir hayatına uymakta güçlük çektiklerini, henüz köyden ve köysel yaşantıdan tam olarak kurtulamadıklarını göstermektedir (10). Davranış, düşünce ve değerler bakımından bu ailelerde hem şehrsel, hem de köysel toplumun özellikleri vardır. Kısacası, gecekondu bölgelerinde şehir ve köy yaşantısı birarada görülmektedir. Gecekondualarda oturanlar, şehrin öteki semtlerinde yaşayanların hayatını, imkânlarını ve kolaylıklarını görmek fırsatını bulmakta, bu bakımdan daha iyi bir hayat için arzu duymağa başlamaktadırlar (11). Hatta bu arzuyu, bugünkü hayatından hoşnutsuzluk duygusu kamçulamaktadır. Yeni ihtiyaçlar, yenilikler gecekonduada yaşayanları, eğer kötümserliğe kapılmazlarsa, kendi hayat düzeylerini iyileştirmeye yönelmektedir. Bu toplum kalkınması çalışmaları bakımından önemli ve olumlu bir noktadır.

Gecekondu bölgelerinde, kendi köyünün en ilerici, en atılgan ve en girişken kimseleri, yani önderlik özelliklerini taşıyanlar çoğunluğu teşkil eder. Tanışmadığı bir ortama kendisini atmak cesaretini gösterebilen bu insanlar çok defa büyük şehrin keşmekeşi, karmaşıklığı içinde kaybolmuş gibidir. Toplum kalkınması çalışmaları için gerekli mahallî ve gönüllü önderlik, potansiyel bir güç olarak bu bölgelerde hareketsiz yatmaktadır. Bu gücü harekete getirmek suretiyle şehrsel toplum kalkınmasından olumlu sonuçlar alınabilir.

Büyük şehirlerimizde büyük alanlar kaplayan gecekondu semtlerinde halk bazı kalkındırma ve güzelleştirme dernekleri kurarak semtlerini yaşanır duruma getirmek çabası içindedir. Halkın çabalarından yararlanmak, bu çabalarında da halkı yalnız bırakmamak gerekir. Öte yandan, gecekondu halkı, birtakım haklarını siyasal partiler kanahıyla ve oylarıyla sağlamak üzere kuvvetli bir baskı grubu durumuna girmiştir. Toplum kalkınması çalışmalarında bu hususu da dikkate almak gerekmektedir.

(10) İbrahim YASA, «Ankara Şehrinin Gecekondu Ailesi ve Sonuçları», Ankara İli Şehrsel Toplum Kalkınması Yönelme Seminerine sunulan tebliğ (Mimeograf).

(11) Fehmi YAVUZ, «Toplum Kalkınması Yöntemi, İlke ve Hedefleri», Ankara İli Şehrsel Toplum Kalkınması Yönelme Seminerine sunulan tebliğ (Mimeograf).

Yukarıda açıklanan nedenlerle, şehirselleşme sorunlarının büyük şehirlerimizdeki müzminleşen sorunların toplandığı gecekondular bölgelerinden başlatılması gerekmektedir. Bu nedenle, 1964 yıllık programı uyarınca büyük şehirlerimizden birinde denemesi öngörülen şehirselleşme toplum kalkınması çalışmalarında gecekondular bölgelerinin öncelikle ele alınması uygun görülmüştür.

IV — ŞEHİRSEL TOPLUM KALKINMASI PROGRAMLARININ KAPSAMI :

Öteki ülkelerdeki, tecrübe, şehirselleşme ve köyselleşme toplum kalkınması programları arasında, özellikle program öncelikleri ve ağırlık noktaları bakımından çeşitli farklar bulunduğunu göstermektedir. Daha önce de belirtildiği üzere, şehir topluluklarının sosyal ve ekonomik özelliklerinden ileri gelen bazı nedenlerle, örneğin tatil günleri ve gece saatleri dışında boş zamanların sınırlı olması dolayısıyla, emekçi yoğun olmayan projelere gidilmesi gerekir. Sosyal güvenlik, işsizlik, çevre sağlığı, şehir hayatına uyma amaçlarıyla sosyal sorunlara ve eğitsel çalışmalara ağırlık verilmesi gerekmektedir. Başka bir deyimle, şehirselleşme toplum kalkınması programlarında ekonomik amaçlı projeler sosyal sorunlarla ilişkili projelerden daha az ağırlık taşımaktadır. Ancak, bunu, şehirselleşme toplum kalkınmasında ekonomik yönlü projelerin ele alınamayacağı şeklinde anlamamalıdır. Küçük el ve ev sanatları, meslekî eğitim çalışmalarında ekonomik yönler ağır basmaktadır (13).

Şehirselleşme toplum kalkınması programlarının kapsamına giren projeleri şöylece kümelendirebiliriz :

A — Kamu Hizmet ve Tesislerinin İyileştirilmesi :

Su, kanalizasyon, genel helâ, çarşı ve pazar yerleri yapılması ve onarılması, sokakların aydınlatılması.

B — Sağlık ve Temizlik İşleri :

Koruyucu hekimlik, sağlık eğitimi, aşı kampanyaları, ana ve çocuk sağlığı merkezleri, klinik ve dispanserler aile plânlaması, ilk yardım kursları, çevre sağlığı eğitimi.

(12) F. YAVUZ, *aynı*.

(13) Albert MAYER, «Some Special Points in Urban Community Development», *International Review of Community Development*, No: 7 (1961), s: 90 - 93.

C — Eğitsel Programlar :

Okuma yazma eğitimi, halk eğitimi, okuma odaları, kitaplıklar.

D — Sosyal, Kültürel Çalışmalar, Boş Zamanların Değerlendirilmesi :

Çocuk suçluluğu, sakat ve yaşlılar, ev ekonomisi, gençlik, müzik, tiyatro çalışmaları, çocuk oyun yerleri ve bakımevleri, açık ve yeşil alanlar sağlanması, sportif çalışmalar.

E — Küçük Ev ve El Sanatları :

Bunlar için teknik öğretim, kredi ve pazarlama çalışmaları.

V — ŞEHİR PLÂNLAMASI VE TOPLUM KALKINMASI ARASINDAKİ İLİŞKİ :

Şehir plânlaması, belli yerleşme birimlerinin, orada oturanlar için daha iyi yaşanabilir, çalışılabilir, dinlenilebilir, kısacası arzu edilir bir duruma getirilmesi amacını gütmekte, fizikî çevreyi bu sosyal ve ekonomik ihtiyaçlara cevap verecek biçimde düzenlemeye çalışmaktadır. İlk bakışta, belli bir alanın plânlanmasından ibaret görülen şehir plânlamasının halkın yaşayışına, esenliğine derin etkisi vardır. Bu nedenle, şehir plânlaması ile şehirselleşen toplum kalkınması arasındaki ilişki gözden kaçırılmamalıdır. Halkın, şehir plânlamasının yapılmasına ve uygulanmasına çeşitli yollardan katılmasını sağlamak için toplum kalkınması yönteminden yararlanılması gerekmektedir.

Bu ilişkileri aşağıdaki noktalarda toplamak mümkündür :

A. Halkın alışkanlıkları, ihtiyaçları ve istekleri şehir plâncıları tarafından bilinmelidir (15). Mahallî topluluk, içindeki yaşayacağı yerin nasıl olmasını istediğini plâncıya açıklayabilme fırsatını bulmalıdır.

B. Şehir plâncılarının hazırladığı plân taslakları ve projeler halkla tartışılmalıdır. Böylece halkın bu projeleri daha iyi anlaması, halkta kendi fikrinin de alındığı duygusunun yaratılması, halk desteğinin sağlanması ya da direnmesinin en az haddine indiril-

(14) United Nations, «Report of the Asian Seminar...», a. g. e., s: 23 - 24.

(15) A. MAYER, a. g. e., s: 96.

İkincisi ise, şehir topluluklarında karşılaşılan sorunların, duyulan ihtiyaçların köydeki sorun ve ihtiyaçlardan farklı olmasıdır.

1. Köy ve Şehirsel Toplulukların Belli Başlı Özellikleri :

Köyler, homojen bir topluluk yapısına sahiptir. İşbölümü ve uzmanlık gelişmemiştir. Yeniliklere ve dış dünyaya açılmamıştır. Geleneklere bağlılık fazladır. Sosyal dayanışma ve karşılıklı yardımlaşma kuvvetlidir. Halk katılışlarını sağlamak ve destekli imeceyi gerçekleştirmek daha kolaydır.

Şehir toplulukları, köylerin aksine heterojen topluluklardır. Aile gibi birincil (primary) grupların yerini teknik ve meslekî gruplar almıştır. Bireyler, coğrafî ve idarî sınıfların ötesindeki çeşitli gruplarla temas halindedir, ya da üyesidir. Bu bakımdan, çalışılacak grubun seçilmesi, sınırlandırılması sorunları çözümlenmek gerekir. İş bölümü ve uzmanlaşma gelişmiş, yüz yüze münasebetlerin yerini kişisel olmayan münasebetler almıştır. Şehir toplulukları, dış Dünyaya ve yeniliklere daha çok açılmış bulunuyor. Şehirlerde yeni fikirler daha kolay benimsenmekte ve uygulanmaktadır. Şehirsel topluluklarda geleneklerde çözümler görülmekte, yeni bir hayat şekli ortaya çıkmaktadır. İmece zayıflamaktadır. Para ekonomisi hakimdir. Bu yüzden işgücü olarak halk katılışları çok sınırlıdır. Bu da şehirsel toplum kalkınmasında emekçe yoğun olmayan projelere ağırlık verilmesini gerektirmektedir.

2. Sorunlar ve İhtiyaçlar Bakımından Farklılıklar :

Köy topluluklarında başlıca uğraşı biçimi ve geçim kaynağı tarımdır. Tarımın en önemli sorunları, toprağın verimini arttırmak, üretimi çoğaltmak ve ürünleri değerlendirmektir. Şehir topluluklarında ise sanayi ve hizmetler ön plândadır. İşsizlik, iş güvensizliği, çalışma hayatındaki istikrarsızlık, teknik ve meslekî öğrenim şehirlerin en belli başlı sorunları arasındadır. Köy topluluklarında ise gizli işsizlik, mevsimlik işsizlik önem kazanmakta, boş duran işgücünden yararlanmak gerekmektedir. Bu nedenle, köylerde emekçe yoğun projelerle boş duran işgücünden yararlanmak üzere halıcılık, arıcılık, el sanatları gibi yan gelir sağlayıcı çalışmalara yönelmeğe ihtiyaç vardır. Buralarda, köysel alt - yapının sağlanmasında da bu güçten yararlanılabilir.

Köy toplulukları için sosyal değişme açısından önemli olan, özellikle ürünü ve verimi arttırıcı yeni fikir ve tekniklerin köylüye

mesi mümkün olacaktır. Hiç değilse, bilgi sahibi olmamaktan ya da yanlış anlamaktan doğan güçlükler önlenmiş olacaktır (16).

C. Halkın, şehirle ilgili büyük problem ve projelere karşı ilgi-si ve katılması sağlanmadıkça başarısızlıkla karşılaşılabilir. Halkın hazırlıklı olmaması, halkla devamlı temas sağlanmaması sonucunda şehir plânlarının uygulanmasında, özellikle, endüstri, ticaret ve iş sahalarının, oturma birimlerinin yeniden düzenlenmesi yüzünden halkta doğan isteksizlik, şaşkınlık ve direnişlerin giderilmesinde toplum kalkınmasından yararlanmak gerekmektedir «Şehir plânlama teknesini sosyal anlayışla durdurmak» zorunu vardır (17).

D. Beledî hizmetlerin öncelik sırasını, zamanını belirtmede, geniş çaptaki fiziksel gelişmelerin düzenlenmesinde, şehrsel toplum kalkınması ile şehir plânlaması çalışmaları birarada yürütülmelidir (18).

Burada, yukarıda açıklanan ilişkiyi daha iyi açıklayabilmek amacıyla şehir plânlaması uygulamalarından bazı örnekler verelim :

İngiltere'de kurulan yeni şehirlerde sosyal hayatın canlılığı şehirde toplum merkezlerinin zamanında kurulmasına bağlanmaktadır. Plâncı, inşaatçı, sosyal hizmet memurları ve halk arasındaki yakın işbirliği sonucunda yeni şehre gelip yerleşenler uyumlu bir topluluk özelliğini kolayca kazanmıştır.. Devamlı işbirliği ve temas sağlanmış, yeni şehirlere yerleşmek üzere gelip de geri gidenlerin oranı oldukça düşük olmuştur. Bu, Harlow Yeni Şehrinde % 4'tür (19).

Venezuala'nın Karakas şehrinde 180 bin kişi için konut yapılmış, fakat sosyal ve fiziksel şartların kötülüğü ve anarşi önlenememiştir. Milletlerarası bir uzmanlar kurulu, bu yaşama biçimine alışmamış olan halkın eğitilmemiş, sosyal programlara yer verilmemiş olmasını buna neden olarak göstermiştir. Kısacası, Karakas, «canlılık veren toplum kalkınması olmadıkça, gövdenin hiçbir değer taşıyamıyacağına dair acıklı bir örnek»tir (20).

(16) Aynı eser, s: 97.

(17) Aynı eser, s: 98.

(18) Aynı eser, s: 89.

(19) Aynı eser, s: 98.

(20) Aynı eser, s: 89.

Stockholm yakınındaki Wallingby yeni şehrinde İsveç Başkanının en büyük gençlik merkezinin kurulmuş olması, başıboş gençlerin yarattığı sorunu çözümlenmede etkili olmuştur. Yüksek blok apartmanlar yapılırken gençler için dinlenme ve oyun yerleri yapılmadıkça genç gangesterlerin türediği bilinmektedir. Onları çeşitli sportif, kültürel ve sosyal çalışmalarla meşgul etmek üzere tesislere ve sosyal hizmetlere ihtiyaç duyulmaktadır (21).

Şehir plânlamasındaki «komşuluk birimleri» uygulaması bu açıdan önemli bir gelişmeyi göstermektedir. 5 ile 10 bin kişilik mahalleleri bir bütün olarak plânlamak, müşterek ihtiyaçları karşılamayı, halk katılışlarını sağlamayı kolaylaştırmakta; aileler arasında sosyal dayanışmayı kuvvetlendirmektedir. Mahalle birimleri, çocuk bahçesi, park yeri gibi ihtiyaçlarının giderilmesi için toplum kalkınması projeleri çevresinde birleşilebilir (22).

Tekrar belirtelim ki, şehir plânlaması sosyal hayat için gerekli fiziksel, maddî çevrenin yaratılmasına yönelmiştir. Bu çevre yetersiz ise, bundan sosyal hayat etkilenecek, zarara uğrayacaktır (23). Plâncının halkla işbirliği yapması, gözünü onun istek, eğilim ve ihtiyaçlarına çevirmesi gereklidir. Bu konuda halkın girişkenliği ele alması ve çalışmalara katılması plâncının yarattığı çerçevenin amaçları en uygun olmasını ve gerçekleşmesini kolaylaştıracaktır. Bunun sağlanmasında toplum kalkınması yöntemi önemli bir rol oynayabilir.

(21) S. GROENMAN, «Community Development in Urban Areas», *International Review of Community Development*, No: 7 (1961) s: 66.

(22) Bu konuda daha geniş bilgi için bkz:

K. Ahmet ARU, «Planlama Kavramı ve Aile Biriminin Zaman İçinde Gösterdiği Değişimler», *Şehircilik Konferansları 1963 - 64 Yaz Yarıyılı*, İ. T. Ü. Mimarlık Fakültesi Şehircilik Kürsüsü Yayını, No: 3, İstanbul: 1964 «Uygurluk Problemi», *Pedagoji Cemiyeti Dergisi*, C: 2 No: 3 (1966), s: 408 - 406.

Gündüz ÖZDEŞ, «Toplu Yapıda Yerleşme Sorunları» *Konut Paneli III, Türkiye'de Konut Talebinin Toplu Yapıya Yöneltilmesi*, İ. T. Ü. Mimarlık Fakültesi Yapı Araştırma Kurumu, 1966 (Mimeograf).

«Halk Konutları Yerleşme Düzeni», *Konut Paneli II, Memleketimizde Halk Konutları Projelerinin düzenlenmesine Etki Yapan Faktörler*, İ. T. Ü. Mimarlık Fakültesi, Yapı Araştırma Kurumu, 1965 (Mimeograf).

Hande SUHER (ÇAĞLAR), *Yeni İskan Üniteleri*, Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 1957.

(23) S. GROENMAN, a. g. y., s: 66.

VI — TÜRKİYE, DE ŞEHİRSEL TOPLULUKLAR İÇİN YAPILMAKTA OLAN ÇALIŞMALAR :

Türkiye'de çeşitli kamusal ve gönüllü kuruluşlar, şehir topluluklarına çeşitli hizmetler götürmekte, çalışmalar yapmaktadır (24). Bunları, toplum kalkınması açısından kısaca gözden geçirmekte fayda vardır. Çalışmaları merkezî hükümet, mahallî idare ve gönüllü kuruluşlar olmak üzere üç kümede incelemek mümkündür.

A. *Merkezî Hükümet Teşkilâtının Çalışmaları :*

Merkezî hükümet teşkilâtı arasında yer alan kuruluşların taşradaki birimleri tarafından yapılan çalışmaları ayrı ayrı gözden geçirelim :

1. **Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı :** Bu bakanlığın, başta sosyal hizmetler olmak üzere sağlık eğitimi, sosyalleştirme, sıhhi tesisat, aile ve çocuk refahı, rehabilitasyon ile ilgili çalışmaları dikkati çekmektedir. Bu çalışmalarda, halkın eğitilmesine, sorunlarını çözmek için harekete geçirilmesine ayrı bir önem verildiği anlaşılmaktadır. Sosyalizasyon bölgelerinde toplum kalkınması için çalışmalar yapıldığına dair bazı örnekler verilebilir (25).

2. **Millî Eğitim Bakanlığı :** Vasıflı insan gücü ihtiyaçlarını karşılamak görevinde olan bu bakanlığın ihtiyaca uygun olarak eğitim vermesi, okul çağında bulunmasına rağmen öğrenimlerine devam edemeyen ya da öğretim kurumlarından ayrılan gençleri kısa süreli iş öncesi meslek kurslarında eğitmek, yetişkinlere meslekî öğretim vermek, işçi ve yöneticiler için hizmet içi eğitim çalışmaları yapmak yoluyla mahallî toplulukların, özellikle gecekondu bölgelerindeki halka faydalı olması mümkün görülmektedir.

3. **İmar ve İskân Bakanlığı :** Gecekondu bölgelerinin islâhı ve tasfiyesi, gecekondu yapımının önlenmesi görevini yükümlenen bu bakanlık, bu bölgelerde fiziksel çevrenin iyileştirilmesi, kamu hizmetlerinin sağlanması için çalışmalar yapmaktadır. Bakanlık, gecekonduların iyileştirilmesinde ve halk konutlarının yayımında destekli imece (evini yapana yardım) yöntemini uygulamak yönün-

(24) D. P. T., «Kentsel Toplum Kalkınmasında İlgili Kuruluşların Rolü», Ankara, 1966 (Mimeograf).

(25) Cevat GERAY, «Muş Pilot Bölgesi, Sağlık Personeli ve Toplum Kalkınması Cumhuriyet, 13 Mayıs 1964, s: 2.

den toplum kalkınması çalışmalarında yararlanmak durumundadır.

Sözü geçen bakanlığa bağlı bulunan İller Bankası, gecekonduların alanları için gerekli araştırmaları yapmada, imar plânlarını ve harita işlerini düzenlemede, içme suyu, kanalizasyon ve elektrik projelerinin çizilip uygulanmasında, teknik elemanların eğitiminde, garaj, otopark ve benzeri tesislerin yapımında, teknik ve malî yardımda bulunma imkânlarına sahiptir.

Türkiye Emlâk Kredi Bankasının bugünkü mevzuatı ve mali imkânları gecekonduların bölgelerinde yaşayanların konut ihtiyaçlarının giderilmesine elvermemektedir. Ancak ucuz halk konutları yayımında ve destekli imcece yönteminin uygulanmasında Bankanın yardımcı olabilmesi küçük tasarruf sahipleri için ayrı bir fonun kurulmasına bağlıdır.

4. **Çalışma Bakanlığı** : İşçi eğitimi sosyal yardım ve güvenlik, iş ve işçi bulma konularındaki bakanlık çalışmaları gecekonduların bölgelerindeki toplum kalkınması çalışmalarıyla uyumlu duruma getirilebilir.

5. **Tarım Bakanlığı** : Daha çok köysel alanlarda çalışma yapan bu bakanlığın şehirselsel toplum kalkınması içindeki yerini belirtmek oldukça güçtür. Fakat aynı bakanlığa bağlı olarak 10 ile 18 yaşları arasındaki kız ve erkek çocuklarını örgütlemek yoluyla onları tarım, ev kadınlığı alanlarında yetiştirmek amacını güden 4-K çalışmalarından gecekonduların bölgelerinde yararlanma imkânları vardır.

B. Mahallî İdarelerin Çalışmaları :

Belediyelerin sosyal, ekonomik, kültürel, sosyal yardım, şehir kamu hizmetleri konularındaki çalışmaları şehirselsel toplum kalkınmasını doğrudan doğruya ilgilendirmektedir. Gecekonduların bölgelerinde halkın para ve işgücü şeklinde katılımlarından yararlanılmak suretiyle yol, kanalizasyon, istinat duvarı ve trotuar yapıldığı anlaşılmaktadır. Halk katılımını sağlamada mahalle muhtarlıklarından ve mahallî derneklerden yararlanılmaktadır.

C. Gönüllü Derneklerin Çalışmaları :

Gecekonduların bölgelerinde çalışma yapan dernekleri başlıca iki kümede toplayabiliriz. Bunlardan birincisi, Kızılay, Verem Savaş, Çocuk Esirgeme, Yardım Sevenler gibi yurt ölçüsünde kuruluşa sahip dernekleri kapsamaktadır. İkincisi ise, belli bir mahalle ya

da semti kalkındırma, güzelleştirme amacıyla kurulmuş olan mahallî gönüllü kuruluşları içine almaktadır.

Türkiye Kızılay Derneği'nin sağlık alanında, sosyal konularda dayanışmayı destekleyici mahiyetteki, eğitim, sağlık ve sosyal yardım çalışmaları dikkati çekmektedir. Bu çalışmaların kendine yardım ve karşılıklı yardım anlayışı içinde toplum kalkınmasıyla bağdaştırılması mümkün görülmektedir.

Veremle Savaş Derneği'nin hastalığı tespit ve tedavi için gecekondularında yaptığı çalışmalar arasında, ailelerin sosyal ve ekonomik sorunlarını çözümlenmede yardımcı olduğu anlaşılmaktadır. Dernek personeli arasında yer alan sosyal hemşirelerden toplum kalkınması amaçları için de yararlanmak yoluna gidilebilir.

Mahallî Derneklere gelince, bunlar çoğunlukla belli bir semtin güzelleştirilmesi ve ihtiyaçlarının karşılanması, bu arada halkın katılımının sağlanmasında görevler almakta, bazan baskı grubu etkisini göstermektedir. Bunların sayıları hakkında elde kesin bilgiler yoktur. Ancak Türkiye'de mevcut 26.400 dernekten 3184'ü imar ve kalkınmayla ilgili amaçlar gütmektedir (26). Bu dernekler arasında, anıt, heykel, eski eser yaptırma, koruma derneklerinden, yol, köprü, çeşme yaptırma, güzelleştirme derneklerine kadar çok çeşitli kuruluşlar dahildir. Bunlardan ne kadarının gecekondularında olduğunu bilmiyoruz. Sözü edilen kategorideki derneklerde, amacına varmadan infisah edenlerin oranı, öteki derneklerin çok üstündedir.

D. Bugünkü Çalışmaların Genel Özellikleri :

Yukarıda üç kümede toplanan çeşitli kuruluşların çalışmalarını topluca değerlendirme gerekirse, bununla ilgili gözlemleri şöylece özetleyebiliriz :

1. Gecekondularındaki çalışmalar, fiziksel çevrenin iyileştirilmesi, gecekondulara kamusal hizmetlerin götürülmesi gibi konulara yönelmiş, işsizlik, sosyal güvensizlik ve benzeri sosyal sorunlara gereği gibi eğilinmemiştir.

2. Şehir hayatına uymayı, toplum bilincini ve işbirliğini geliştirmeyi, meslekî eğitimi amaç edinen eğitsel çalışmalar yetersizdir.

(26) Mahmut Y. AYBAR, »3512 Sayılı Cemiyetler Kanununa Göre Kurulmuş Mahallî ve Genel Menfaatlere Yarar Dernekler, Tasnifi, İllere ve Coğrafi Bölgelere Göre Dağılışı», D. P. T., Ankara, 1965 (Mimeograf).

3. Resmî ve gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve uyumlu çalışma yoktur. Bu nedenle çalışmalar, etkisiz ve verimsiz kalmaktadır.

4. Belediyelerin, hatta Devletin gecekondularına karşı ilgisi ve tutumu, seçim ve oy kazanma endişelerine dayanmakta, seçim sırasında bu ilgi artmaktadır. Bazı hizmetlerin götürülmesi, tapu dağıtımını seçimlere rastlatılmaktadır.

5. Gecekonduların artmasına karşı uzun süreli bir konut ve şehirleşme politikası güdülmeyeceğinden, çalışmalar kısa süreli, geçici tedbirlere, polis tedbirlerine yönelmiştir.

VII — YURDUMUZDA GİRİŞİLEN ŞEHİRSEL TOPLUM KALKINMASI UYGULANMASI ARAŞTIRMA PROJESİ :

1964 Yıllık Programı uyarınca şehirselleşme toplumu için bir şehir merkezinde çalışmalara geçildiğini daha önce belirtmiştik. Bu çalışmaların gelişimini ve bugünkü durumunu kısaca gözden geçirmekte fayda vardır.

Devlet Plânlama Teşkilâtının ilgili bakanlıklar, gönüllü kuruluşlar ve öğrenim kurumları temsilcilerinden kurduğu bir bakanlıklararası komite, 1964 ilkbaharından itibaren çalışmalara başlamış, uzun bir ön hazırlık çalışmasından sonra projenin amaçları, çalışma şekli ve örgütlenmesi konusunda temel çerçeveyi çizmiştir.

A. Şehirselleşme Toplumu Kalkınmasının Genel Amaçları :

Türkiye'de Şehirselleşme Toplumu Kalkınmasının Genel Amaçları şöylece sıralanabilir :

1. İçinde bulunduğu şartları düzeltecek olan mahallî topluluklara dayanışma ve yardımlaşma niteliklerini kazandırmak,

2. Toplumun daha iyi hayat şartlarına yönelmesini sağlamak, iyi hayat şartlarınının yaratılmasına çalışmak,

3. Mahallî önderlik, kendi kendine yardım metodlarıyla gönüllü faaliyetleri teşvik etmek.

(27) M. RIZVİE, «Şehirselleşme Toplumu Kalkınması Projesi: Bir Plan», *Şehirselleşme Toplumu Kalkınması (Mahiyeti, Kapsamı ve Bir Plan)*, D. P. T. Ankara, 1966 (Mimeograf).

M. M. K. VALİ, «Şehirselleşme Toplumu Kalkınması Mahiyeti ve Kapsamı», *Şehirselleşme Toplumu Kalkınması*, aynı eser.

4. Kendi sorunlarını çözüme çabası içindeki mahallî toplulukların örgütlemelerini teşvik etmek.
5. Halkın kalkınma programlarına katılmasını sağlamak üzere mahallî idareleri desteklemek, geliştirmek.
6. Halkın ihtiyaç duyduğu hizmetleri sağlamak, çevre sağlığını ve konut şartlarını islâh etmek.
7. Kamusal kuruluşların, gönüllü kuruluşların kendi aralarında ve her iki grub arasında koordinasyon sağlamak.
8. Müşterek kültürel ve boş zamanları değerlendirme çalışmaları yoluyla topluluk bilincini ve komşuluk anlayışını kuvvetlendirmek.
9. Halkın boş zamanlarını ve kullanılmayan enerjisini yapıcı çalışmalarla değerlendirmek.
10. Kanunlara uyma, kanunların uygulanması konusunda vatandaşların sorumluluk ve ödev duygularını geliştirmek.

B. Şehirsel Toplum Kalkınması İçin Örgütlenme :

Şehirsel toplum kalkınması çalışmalarının yürütülmesi için merkez ve taşra ölçüsünde örgütlenme konusu sözü edilen komite tarafından incelenmiştir. Sağlık ve sosyal hizmetler alanındaki çalışmaları nedeniyle Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı; gecekondu bölgelerinin islâhı ve tasfiyesi konusundaki çalışmaları nedeniyle İmar ve İskân Bakanlığı; icracı olmayan nötr bir bakanlık olarak İçişleri Bakanlığı bu konuda koordinatör olarak teklif edilmiştir. Merkezde, çalışmaları koordine edecek bakanlığın tespitinden kaçınılmış, bunun deneme sonucunda ortaya çıkması yolu seçilmiştir. Fakat şimdilik projenin teknik yürütücülüğü, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bırakılmıştır. Bakanlıklararası komisyon çalışmalarına devam etmekte, mahalli düzeydeki çalışmalara rehberlik yapmaktadır.

Bakanlıklararası komisyonunun ve İl Kademesi Yönelme Semineri çalışmaları ışığında şöyle bir örgütlemeye gidilmesi uygun görülmüştür (28).

(28) Daha geniş bilgi için Bakanlıklararası Şehirsel Toplum Kalkınması Komisyonu çalışma ve toplantılarıyla ilgili D. P. T. doküman ve tutanaklarına başvurulabilir. Keza, bkz:

ARNAZ, T. ve TATAROĞLU, Z., «Şehirsel Toplum Kalkınması Uygulamalı Araştırma Projesi Teşkilât Şeması», 1966 (Mimeograf).

1. İl Koordinasyon ve Toplum Kalkınması kurulu içinde vali muavininin başkanlığında, ilgili daire müdürleriyle, belediye, gönüllü dernekler temsilcilerinden meydana gelecek «İl Şehirselsel Toplum Kalkınması Kurulu»nun görevleri şunlar olacaktır :

a. İlçe kademesi toplum kalkınması programları çerçevesinde il kademesi şehirselsel toplum kalkınması programları hazırlamak,

b. Programların uygulanmasında yatay ve dikey koordinasyonu sağlamak.

c. Uygulamaları izlemek, değerlendirmek, gerekli tedbirleri almak, ilgilileri uyarmak.

d. Sorumluluk yüklenmiş olan, il, ilçe ve mahalle kademele-
rindeki kamu görevlileri ile halk önderlerini yetiştirmek.

Bu işlerin mahallî düzeyde teknik yürütücülüğünü yapmak üzere, bir proje sekreterliği kurulmuştur. Bu sekreterlikte yeteri kadar sosyal hizmet uzmanı, Halk Eğitimcisi, Belediye Teknik Elemanı, Kız ve Erkek Teknik Öğretmenleri, Sağlık Elemanı, Dernek temsilcileri ve yeteri kadar idarî personel yer alacaktır.

2. İlçe Şehirselsel Toplum Kalkınması Kurulu, köysel toplum kalkınması için ilçede kurulan toplum kalkınması kurulunun ilgili elemanlarla değiştirilmiş şeklinden başka bir şey değildir. Belediye temsilcisi, ortaokul müdürleri, semt toplum kalkınması kurulu ve dernek başkanları ile ilgili öteki kamusal ve gönüllü kuruluşlar temsilcileri kurulda yer alacaklardır. Kurulun görevi, semt kademesindeki programları incelemek, bütünlemek, uygulamayı izlemek, dikey ve yatay koordinasyonu sağlamak, çalışmalarını değerlendirmek, ilgili personeli ve önderleri eğitmektir.

3. Semt Toplum Kalkınması Kurulu, halk, hükümet, teknik hizmetler ve toplum kalkınması il ve ilçe kurulları arasında köprü görevi görmek ve mahalle kurulları arasında koordinasyonu sağlamak, mahallî kaynakları harekete geçirmekle görevlidir. Bu kurullarda halkın seçtiği önderler, semt ve mahalle çapında çalışan dernek temsilcileriyle ilgili kamu görevlileri yer alacaktır.

4. Mahalle Toplum Kalkınması Kurulu ise mahalledeki resmî gönüllü önderler ile mahallî kamusal ve gönüllü kuruluşların temsilcilerinden meydana gelecektir. Muhtar ve ihtiyar kurulu üyeleri, okul müdürü ya da bir öğretmen, imam bu kurulda yer alacaktır. Kurulan ana görevi duyulan ihtiyaçlara uygun projeleri geliştir-

mek, uygulamada yardımcı olmak ve halk katılışlarını sağlamak olacaktır.

C. Ankara'daki Çalışmalara Toplu Bakış :

Deneme alanı olarak seçilen Ankara şehrindeki çalışmalar henüz eğitim ve örgütlenme aşamalarında. İl ve belediye yetkilileriyle yapılan sürekli çalışmalar sonunda, projenin başarıyla yürütülmesi için atılacak adımlar tespit edilmiş bulunmaktadır. Bu duruma göre, personelin ve gönüllü kuruluşlar temsilcilerinin eğitimi için bir program taslağı hazırlanmıştır. Bunun ilk uygulaması 25 Nisan - 5 Mayıs 1966 günlerinde düzenlenen İl Kademesi Yöneltilme Semineri olmuştur. Seminerde hem toplum kalkınması, hem de gecekonduların sorunları ele alınmış, bu arada halk katılışları, örgütlenme, atılacak adımlar konusunda grup çalışmaları, tartışmalar yapılmıştır. Seminerin bir amacı da, ilçe ve daha alt kademede görevlilerin eğitimi için il düzeyindeki personelin yetiştirilmesiydi.

Örgütlenme çalışmaları il düzeyinde tamamlanmış, İl Şehirselleme Toplum Kalkınması Kurulu çalışmaya başlamış ve proje sekreterliği kurulmuştur.

Eğitim ve örgütlenme çalışmalar yanında, hangi gecekonduların çalışma alanı olarak seçileceği konusunda yerinde incelemeler yapılmıştır. Başarıyı aşırı derecede kolaylaştıracak ya da güçleştirecek koşulların bulunmadığı, çalışma için elverişli ortamın hazır olduğu bir bölgenin seçilmesi yoluna gidilmiştir. Bu amaçlar için, Altındağ Kaymakamlığında Çiçin Bağları deneme alanı olarak uygun görülmüştür.

Eylül 1966 başında Ankara'daki çalışmalar henüz il düzeyinde örgütlenme ve ön hazırlıkları tamamlama aşamasına gelmiştir. Bundan sonra ilçe, semt ve mahalle başamaklarında çalışmaya geçilecektir.

SONUÇ :

Şehirselleme topluluklarının özellikle sosyal sorunlarını kendine yardım ve karşılıklı yardım çerçevesinde halk ve Devlet işbirliğiyle çözülmesinde şehirselleme toplum kalkınmasının bazı olumlu sonuçlar sağlaması mümkündür. Şehirleşmenin doğurduğu sosyal ve ekonomik sorunların çözümünde, şehir ve endüstri hayatına uyumun sağlanmasında bu yöntemden yararlanılabileceği anlaşılmaktadır.

Keza, şehir plânlamasına ve öteki mahallî işlere halkın katılmasını sağlamak bakımından şehirselle toplum kalkınmasından önemli katkı beklenmektedir. Şehir alt-yapı yetersizliğinin giderilmesinde halkın katılışlarını da sağlamak yoluyla faydalı olabilir. Ancak toplum kalkınması faydalı olabilir. Ancak toplum kalkınmasının, belediyenin ve öteki kamu kuruluşlarının kamusal alt-yapı konusundaki çalışmalarının yerini alacağı sanılmamalıdır. Öte yandan, halk katılışları, zaten düşük gelirli gecekondü aileleri için, ek bir vergi mahiyetini almamalıdır.

Şehirselle toplum kalkınmasının, özellikle dengesiz şehirleşmenin yarattığı bazı sorunların çözümünde «tedavi edici» rolü inkâr edilemez. Fakat, şehirselle alanlardaki toplum kalkınması çalışmaları, köy topluluklarının kalkınması için temelli tedbirler alınmadıkça, etkisiz kalabilir. Asil önemli olan, köylerdeki yaşama koşullarını iyileştirmektir. Şehirlerdeki sorunların ucu köylere kadar uzamaktadır. Bu bakımdan şehirselle toplum kalkınmasının köyselle toplum kalkınmasıyla tamamlanması, birarada yürütülmesi gereklidir. Hem şehirselle, hem de köyselle alanları birlikte ele alan bölge plânlaması çalışmalarının bu açıdan rolü büyüktür (29). Nasıl şehir plânlaması ulusal plânlama hedeflerini mahallî düzeyde uygularsa bölge plânlaması köyselle ve şehirselle toplum kalkınması bölge düzeyindeki hedefleri mahallî topluluklara ulaştırabilir. Bölge plânlama yoluyla, şehirselle ve köyselle toplum kalkınması programlarının ulusal plân ve programlarla ilişkisi kurulmuş olacaktır.

---

(29) Raanan WEITZ, «Rural Development Through Regional Planning in Israel», *Journal of Farm Economics*, C: 47, No: 3 (1965), s: 634 - 651.